

معرفی یک نسخه خطی پرارزش در کتابخانه رضا رامپور

علیم اشرف خان*

کتابخانه رضا رامپور، گنجینه ارزشمندی از نسخ خطی فارسی دارد. یکی از این نسخه‌ها، کتاب *زادالمتقین* اثر شیخ عبدالحق محدث دهلوی (م: ۱۰۵۲ هـ/ ۱۶۴۲ م) است که در سال ۱۰۰۳ هجری/ ۱۵۹۴ میلادی نوشته شده است. این نسخه خطی، اهمیتی خاصی برای پژوهشگران زبان فارسی دارد. در ترقیمه این نسخه خطی، عبارت ذیل درج شده است:

«تَمَّتْ مَقَابَلَتُهُ بِقَدْرِ الْإِمْكَانِ عَلَى طَرِيقِ الْإِسْتِعْجَالِ عَلَى يَدِ مُؤَلَّفِهِ الْفَقِيرِ الْحَقِيرِ
عَبْدِ الْحَقِّ بْنِ سَيْفِ الدِّينِ الدَّهْلَوِيِّ التُّرْكِيِّ الْبُخَارِيِّ غَدْوَةَ يَوْمِ الْاِثْنَيْنِ الثَّلَاثِ عَشَرَ فِي
شَهْرِ رَجَبِ الْمَرْجَبِ سَنَةِ الْفِ و سِتِّ و عَشْرِينَ (۱۰۲۶ هجری) مِنْ الْمَهْجَرَةِ خَيْرِ الْخَلْقِ وَ
سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ عَلَى آلِهِ وَ اصْحَابِهِ وَ اتَّبَاعِهِ بِهَدَاةِ طَرِيقِ الْحَقِّ...»
در حاشیه جایی که مطالب ترقیمه آمده است، عبارت زیر ثبت شده است:
«تاریخ بیست و سیوم ماه شعبان روز شنبه سنه الف و ست و عشرين به موجب
عنایت حضرت مصنف سلمه الله تعالی به فقیر احمد رسید.»
اهمیت عبارت حاشیه کمتر از ترقیمه نیست؛ زیرا این عبارت، به تکمیل مطلب
ترقیمه کمک می‌کند و ارزش نسخه خطی را نشان می‌دهد.
مشخصات این نسخه خطی به شرح زیر است:
۱. نام: *زادالمتقین*.

* دانشیار زبان فارسی دانشگاه دهلی، دهلی.

۲. مؤلف: شیخ عبدالحق محدث دهلوی.
 ۳. شماره نسخه خطی: ۲۳۰۲ ف.
 ۴. موضوع: سلوک فارسی.
 ۵. صفحات: ۱۶۴ ورق.
 ۶. مهر: در آغاز نسخه دو مهر مُدَوَّر وجود دارد و سجع آن مهرها بدین گونه است:
 - (الف) سید حمیدالدین مرتضی علی ۱۱۴۴ هجری.
 - (ب) نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ۱۰۶۰.
 ۷. سال کتابت: ندارد. ولی مصنف در سال ۱۰۲۶ هجری/۱۶۱۷ میلادی نسخه را مقابله و حک و اصلاح نموده است؛ از این رو به نظر می‌آید این نسخه قبل از ۱۰۲۶ هجری استنساخ شده باشد.
 ۸. آغاز: الحمد لله رب العالمین... ای راه نماینده گمراهان، ای مونس غریبان، ای به مقصد رساننده طالبان، ای غریب پرور...
۹. انجام: ... ختم سخن در ذکر حج و عرفات آمد و من در اینجا بشارت و تفاؤلی برگرفتم که ختم کار من به حضور و تشرّف به آن مقامات شریفه گردد. بِمَنَّةٍ وَ كَرَمِهِ اللَّهُمَّ ارزقنا العودَ ثمَّ العودَ و ارزقنی شهادةً فی سبیلک و اجعل موتی ببید رسولک و صلّی الله علیه و سلّم و آله و اصحابه و ازواجه و ذریاته و حزبه اجمعین.
 ۱۰. اندازه: ۲۰×۱۳ سانتی متر.
 ۱۱. تعداد سطر: ۱۵ در یک ورق.
 ۱۲. خط: نستعلیق پیخته.
 ۱۳. عناوین: قرمز.
 ۱۴. کیفیت: نسخه خطی، خوانا و خوب است و مجلد شده است.
- برای آگاهی بیشتر از محتویات اثر، عناوین موجود در صفحات نسخه ذکر می‌گردد:

الف: عنوان ورق ۵ ب: مقصد اوّل: در احوال شیخ علی متقی، مشتمل بر پنج باب: باب اوّل: در ذکرِ مجملی از ابتدای حال و سیر و سلوک ایشان تا وصول به مکه معظّمه و دریافت علما و مشایخ طریقت و اشتغال به تصنیف کتاب و نشر علوم و تربیت طالبان حق و سایر خیرات و مبرّات. باب دوم: در ذکرِ بعضی از طرق و آداب ایشان در عادات و عبادات و ریاضات و تکمیل و ارشاد و طالبان و مریدان^۱. باب سیوم: در ذکرِ بعضی از مقالات و حکایات آداب و اوضاع ایشان و مبنی‌اند از کمال استقامت و رزانت افعال و احوال ایشان. باب چهارم: در ذکرِ بعضی از خوارق و کرامات ایشان. باب پنجم: در ذکرِ بعضی از انتهای احوال ایشان و ذکرِ قصّه رحلت و آنچه متعلّق است بدان.

ب: عنوان ورق ۳۹ ب: نسخه رساله تبیین الطریق که اوّل مصنّفات ایشان است (یعنی شیخ عبدالوهاب متقی).

عنوان ورق ۴۴ الف و ب: مقصد ثانی: در بیان احوال شیخ عبدالوهاب متقی سلمه الله و ابقاه که مشتمل بر پنج باب است. باب اوّل: در ذکرِ مجملی از ابتدای احوال ایشان و وصول به مکه مکرمه و دریافت صحبت حضرت شیخ و ذکرِ نبذی از احوال و اوضاع ظاهر ایشان. باب دوم: در ذکرِ طرق و اوضاع و آداب ایشان در طریق تصوّف و ارشاد و تسلیک طالبان و مرشدان. باب سیوم: در ذکرِ بعضی از مناقب و کرامات و احوال و مقامات ریاضات و مجاهدات ایشان که در زمان صغر تا این وقت به ظهور رسیده و به وجود آمده. باب چهارم: در ذکرِ بعضی از عجایب و غرایب که در اوانِ مسافرت و زمانِ سیاحت دیده بودند.

۱. تصحیح مؤلف از ورق ۱۸ الف آغاز شده است. ورق ۱۹ الف هم تصحیح شده است. این تصحیح در هامش نسخه مندرج است.

- باب پنجم: در ذکر تشریف این فقیر به صحبت شریف ایشان و التزام ملازمت ایشان در مدت اقامت آن مقام شریف و حصول خرقه خلافت و اجازت علم حدیث و تصوّف و دیگر مقامات و رجوع به وطن اصلی با دعای ایشان.
- ج: عنوان ورق ۱۱۹ الف: نسخه مثالی که در اجازت طریقه تصوّف به فقیر عنایت کردند و ذکر سلاسل مشایخ قدّس الله اسرارهم.
- عنوان ورق ۱۲۶ الف: مقصد ثالث: در ذکر احوال بعضی مشایخ و فقرای آن دیار رحمة الله علیهم و نفعنا بهم شیخ محمد بن عراق.
- د: ورق ۱۲۶ ب: شیخ ابوالحسن البکری المصری الشافعی.
- ه: ورق ۱۲۸ الف: شیخ محمد بن الشیخ ابی الحسن البکری.
- و: ورق ۱۲۳ الف: شیخ زین العابدین.
- ز: ورق ۱۳۵ الف: سیدی عبدالله حضموتی قادری.
- ح: ورق ۱۳۵ ب: شیخ ابوبکر خطّاب.
- ط: ورق ۱۳۶ الف: سیدی الشیخ ابوبکر بن سالم الیمنی الحضرمی.
- ی: ورق ۱۳۷ ب: شیخ شهاب الدین احمد بن الحجر المکی.
- ک: ورق ۱۳۹ الف: شیخ محمد قضاعی.
- ل: ورق ۱۳۹ ب: شیخ احمد ابوالحزم المدنی.
- م: ورق ۱۴۰ ب: شیخ علی بن جارالله القرشی الخالیدی المخزومی المکی.
- ن: ورق ۱۴۱ ب: شیخ محمد الحنفی.
- س: ورق ۱۴۲ ب: شیخ محمد بنوفری المعبدی المالکی.
- ع: ورق ۱۴۳ ب: شیخ محمد البهسنی.
- ف: ورق ۱۴۵ ب: سید حاتم بن احمد الابدال الیمینی المخابنی.
- ص: ورق ۱۴۶ الف: سیدی الشیخ الحضرمی.
- ق: ورق ۱۴۷ الف: شیخ عیسیٰ المغربی المدنی.
- ر: ورق ۱۴۷ ب: شیخ علی بن عیسیٰ الجبلی القادری.
- ش: ورق ۱۵۲ الف: مولانا الشیخ حاجی نظرالله خشی.
- ت: ورق ۱۵۵ الف: احمد راوی.

- ث: ورق ۱۵۷ الف: مولانا نصرالله شیرازی.
- خ: ورق ۱۵۸ الف: شیخ حبیب‌الله شیرازی قادری.
- ذ: ورق ۱۵۸ ب: مولانا محمد و شیخ عبدالله رحمة‌الله علیه.
- ض: ورق ۱۵۹ الف: مولانا عبدالله سندی.
- غ: ورق ۱۵۹ ب: فقیه محمد ناتیه.
- ظ: ورق ۱۶۰ ب: میان خدابخش دکنی.
- چنانچه زادالمؤمنین اثر شیخ عبدالحق محدث دهلوی تصحیح و منتشر گردد،
اطلاعات مفیدی راجع به فقها و صوفیان هند در اختیار صاحب‌نظران قرار خواهد
گرفت.